

**Генерална скупштина
Савет безбедности**

Distr.: General
22 February 2013

Original: English

Генерална скупштина
Шездесет седма седница
Тачке 34, 39, 65, 67, 69, 83 и 84 дневног реда

Савет безбедности
Шездесет осма година

**Дуготрајни сукоби на територији ГУАМ
и њихове последице по међународни мир,
безбедност и развој**

**Ситуација на окупираним територијама
Азербејџана**

Промоција и заштита права детета

**Укидање расизма, расне дискриминације,
ксенофобије и сличних облика нетолеранције**

Промоција и заштита људских права

Владавина права на националном и међународном нивоу

Обим и примена принципа универзалне надлежности

**Писмо сталног представника Азербејџана у Уједињеним
нацијама од 21. фебруара 2013. године упућено генералном
секретару**

Као што знате, у току континуиране агресије Републике Јерменије против Републике Азербејџан почињене су најозбиљније повреде међународног права, као што су ратни злочини, злочини против човечности и геноцид. Пре двадесет једну годину почињен је масакр без преседана над азербејџанским становништвом града Хоџали. У ноћи између 25. и 26. фебруара 1992. оружане снаге Јерменије су, уз подршку нелегалних наоружаних банди и терористичких група и уз непосредно учешће 366. пешадијског пука гарде бившег Савеза Совјетских Социјалистичких Република, заузеле град Хоџали. За једну ноћ је убијено више од 600 цивила у том граду, само зато што су били Азербејџанци. Окупационе снаге нису поштеделе чак ни жене, децу и старе.

Имам част да вам доставим меморандум под насловом „Злочин у Хоцалију: починиоци, квалификација и одговорност по међународном праву“. Достављајући овај меморандум, Влада Републике Азербејџан моли генералног секретара и државе чланице Уједињених нација да подрже националне напоре усмерене на окончање некажњености за тешке злочине почињене током агресије Републике Јерменије против Републике Азербејџан.

Очигледно је да некажњеност тих злочина наставља да буде препрека у достизању дугоочекиваног мира и помирења између Јерменије и Азербејџана. Зато утврђивање истине која се тиче озбиљних кршења међународног хуманитарног права и људских права, почињених током сукоба, пружање адекватне и ефективне накнаде жртвама и предузимање неопходних институционалних мера како би се спречило понављање сличних прекршаја представљају неопходне услове за истинско решавање сукоба. Стога је окончање некажњености важно не само ради утврђивања одговорности сукобљених страна и појединачних починилаца, што само по себи представља безусловни императив, већ и ради обезбеђивања одрживог мира, утврђивања истине, помирења, поштовања права и интереса жртава и добробити друштва у целости.

Приложени меморандум треба разматрати и као одговор на лажну интерпретацију трагичних догађаја одиграних у граду Хоцали, коју су дали представници Јерменије током отворене дебате у Савету безбедности о заштити цивила у оружаном сукобу, одржане 12. фебруара 2012. (S/PV.6917(Resumption 1)).

Био бих Вам захвалан уколико бисте проследили ово писмо и његов прилог као документ Генералне скупштине под тачкама 34, 39, 65, 67, 69, 83 и 84 дневног реда и као документ Савета безбедности.

(Потпис) Агшин Мехдијев
Амбасадор
Стални представник

Прилог уз писмо сталног представника Азербејдана у Уједињеним нацијама од 21. фебруара 2013. године упућено генералном секретару

Злочин у Хоцалију: починиоци, квалификација и одговорност по међународном праву

Увод

1. Крајем 1987. године Јерменска Совјетска Социјалистичка Република је отворено изразила претензије према територији нагорнокарабашке (Даглиг-Гарабах) аутономне области Азербејданске Совјетске Социјалистичке Републике. Упркос Уставу Совјетског Савеза који је гарантовао територијални интегритет и неповредивост граница савезних република, Јерменска Совјетска Социјалистичка Република и чланови јерменске заједнице на овој територији су усвојили низ одлука о једностраном иступању ове аутономне области из састава Азербејдана. Крајем 1991. и почетком 1992. године Јерменија је започела ратна дејства на територији Азербејдана. Као резултат, Јерменија је окупирала значајан део територије Азербејдана, укључујући област Даглиг-Гарабах и седам околних подручја.
2. Године 1993. Савет безбедности Уједињених нација је усвојио низ резолуција, у којима је осудио употребу силе против Азербејдана и окупацију његове територије од стране снага Јерменије, потврдио суверенитет, територијални интегритет и неповредивост међународних граница Азербејдана, изјавио да је Даглиг-Гарабах део Азербејдана и затражио хитно, потпуно и безусловно повлачење окупаторских снага са свих његових територија.¹ Такав став су заузеле и друге међународне организације.
3. Рат је довео до смрти и рањавања хиљада људи; стотине хиљада постале су избеглице и биле насилно расељене, а неколико хиљада је нестало без трага. Заузимање Хоцалија је било веома трагично. Пре сукоба је у овом граду даглиг-карабашке области Азербејдана живело 7000 људи. Од октобра 1991. године град је био у потпуности опкољен јерменским снагама. У ноћи између 25. и 26. фебруара 1992. године после масовног артиљеријског гранатирања Хоцалија почело је заузимање града из различитих праваца. Напад на град и његово заузимање били су праћени истребљењем стотина Азербејданаца, укључујући жене, децу и старе, при чему су хиљаде цивила биле рањене и узете за таоце, од којих се многи и даље воде као нестали, а сам град је био саван са земљом.

Починиоци злочина

4. Било је много случајева када су државе скривале своју улогу у насилном заузимању територије друге државе и порицале злочине почињене на тој територији. Ове карактеристике су присутне у политици и пракси Јерменије. Она пориче и своје учешће у овом оружаном сукобу, као и умешаност у контролу над тим територијама и чињеницу постојања окупације, како је она дефинисана у међународном праву. Дакле, садашњи председник Јерменије Серж Саргсјан тврди: „За Нагорно-Карабах су ратовали само добровољци“. У исто време је Јерменија, према његовим речима, деловала „као гарант безбедности у Нагорно-Карабаху“, и била спремна да хитно интервенише у случају избијања новог рата.² Улога Јерменије као гаранта се спомиње и у стратегији националне безбедности

¹ Резолуције 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993) и 884 (1993) Савета безбедности

² „Caucasus Context 2007“, том 4, број 1, стр. 43–44. Види и обраћање Сержа Саргсјана од 1. септембра 2007. године, веб-сајт „Hayinfo“.

те земље од 7. фебруара 2007. године.³ Ипак, није дато никакво објашњење тога како се ове гаранције, које се непосредно тичу територије Азербејдана, уклапају у међународно право.

5. Уопштено говорећи, мало је вероватно да ће покушаји Јерменије да сакрије агресију против суседне државе и тиме потврди своју невиност за злочине почињене током ове агресије бити узети за озбиљно, имајући у виду непобитне доказе који сведоче о дијаметрално супротној ситуацији. Осим чињеница којима располаже Влада Азербејдана и који доказују директно учешће оружаних снага Јерменије у војним операцијама против Азербејдана и потврђују присуство ових снага на окупираним територијама, а то су питања која заслужују одвојену и детаљну истрагу, оцена улоге Јерменије у овим догађајима коју су дале друге државе, међународне организације и независни посматрачи је такође потпуно недвосмислена.

6. Тако је у извештају организације Хјуман Рајтс Воч/Хелсинки под насловом „Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh“ јасно истакнуто да „иако у саставу побуњеничких снага вероватно постоје добровољци из редова становништва Републике Јерменије, наређења о учешћу у ратним дејствима у Азербејдану против азербејданских оружаних снага су активним члановима редовне војске Јерменије, укључујући регруте, давали њихови војни команданти“⁴. У овом извештају закључено је да „са тачке гледишта закона, будући да су у Азербејдану деловале Оружане снаге Јерменије, Јерменија је сукобљена страна, а рат је међународни оружани сукоб између влада Јерменије и Азербејдана“⁵.

7. Осим порицања своје одговорности за окупацију и војно присуство на територији Азербејдана, званични Јереван свим силама покушава да представи ситуацију са масовним убиствима у Хоцалију тако, као да су сами Азербејдани спречавали евакуацију цивилног становништва из зоне ратних дејстава, и још горе, да су пуцали на своје сународнике како би искористили многобројне људске жртве за своје сопствене политичке циљеве.⁶ Тако су се у својим изјавама у Савету безбедности Уједињених нација 12. фебруара 2013. године представници Јерменије још једном позивали на изјаве у то време бившег председника Азербејдана Ајаза Муталибова, који је наводно окривио опозициони Народни фронт Азербејдана за крвави масакр над цивилним становништвом града Хоцали.⁷ Ипак, јерменска пропаганда не спомиње чињеницу да је бивши председник Азербејдана упорно иступао против такве отворене погрешне интерпретације његових речи. У својим интервјуима и коментарима, које јерменска пропаганда преферира да уопште не спомиње, г. Муталибов је више пута изјављивао како су за масовна убиства у Хоцалију криви Јермени и како он никада није покушавао да окриви Народни фронт Азербејдана за тај злочин. Према речима г. Муталибова, „позивање на [моје] мишљење да је Народни фронт организовао или допринео паду Хоцалија је бесрамна лаж и бесмислица“⁸.

8. Постоји више него довољно чињеница и података из разних извора, укључујући очевице, владе, међувладине и невладине организације, који сведоче о томе да одговорност за злочине почињене у Хоцалију сноси Јерменија, њено политичко и војно руководство, као и њима подређене локалне оружане групе.

9. У параграфу 87 своје одлуке од 22. априла 2010. године⁹ Европски суд за људска права је истакао:

„Према изјавама независних извора, у тренутку заузимања Хоцалија у ноћи између 25. и 26. фебруара 1992. године, стотине цивилних лица из редова етничких Азербејданаца су у покушају

³ Види www.mil.am/eng/?page=49.

⁴ Human Rights Watch/Helsinki, *Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*, стр. 92 (1994).

⁵ Исто, стр. 73. Види и A/66/787-S/2012/289, прилог, параграфи 15-27.

⁶ Види A/66/708-S/2012/117.

⁷ Види S/PV.6917 (Resumption 1), стр. 43 и 70.

⁸ Види www.regnum.ru/news/223355.html и <http://interfax.az/print/566666/ru>.

⁹ Види <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98401>.

да напусте заузети град биле убијене, рањене или узете за таоце од стране *јерменских бораца који су напали град*“ (курзив додат.)

10. У свом писму од 24. марта 1997. године, упућеном министру иностраних послова Јерменије¹⁰, извршни директор Хјуман Рајтс Воч/Хелсинки овако је одговорила на покушај јерменске пропаганде да доведе ову организацију за заштиту људских права у заблуду својим фабрикацијама:

„Како су показала наша истраживања, као и истраживања центра за заштиту људских права „Меморијал“, пук се повлачио из Хоџалија са неколико великих група цивилног становништва које су напуштале град. У нашем извештају пише да су представници азербејџанског пука, будући да су остали наоружани и у униформама, могли да буду сматрани борцима и тиме могли да угрозе цивиле који су бежали, иако је њихов циљ био да заштите те људе. *Ипак, ми сматрамо да су карабашке јерменске снаге директно одговорне за смрт цивила. Треба истаћи да ни у нашем извештају, ни у извештају центра „Меморијал“ нема никаквих доказа који подржавају аргумент да су азербејџанске снаге опструисале бекство азербејџанских цивила или на њих пуцале*“ (курзив додат.)

11. Како пише јерменски писац Маркар Мелконјан који је посветио књигу свом брату, познатом међународном терористи Монтеу Мелконјану, који је лично учествовао у нападу на Хоџали, тај град је „био стратешки циљ, али је исто тако његово заузимање било чин освете“¹¹. Мелконјан посебно истиче улогу бораца две јерменске оружане јединице „Арабо“ и „Арамо“ и детаљно описује како су касапили мирне становнике Хоџалија. Тако су, како он пише, неки становници града, који су прешли растојање од око шест миља, готово успели да дођу на сигурно, када су их „сустигли [јерменски] војници“. Војници су, према његовим речима, „извадили ножеве које су тако дуго носили под појасом и употребили их“¹².

12. Треба посебно истаћи да су се догађаји у Хоџалију десили у периоду када је садашњи председник Републике Јерменије Серж Саргсјан био на челу „Комитета снага самоодбране“ незаконитог сепаратистичког режима и, према томе, његова сећања су један од најважнијих извора доказа. Следеће речи г. Сержа Саргсјана не остављају никакву сумњу у погледу тога ко је починио злочин у Хоџалију:

„Пре Хоџалија су Азербејџанци мислили да је све то шала, они су мислили да Јермени не могу да подигну руку на цивилно становништво. Ми смо успели да оповргнемо то [стереотипно] мишљење. Управо је тако и било. Уз то, треба узети у обзир да су међу тим момцима били они који су бежали из Бакуа и Сумгајита“¹³.

13. Недавно, скоро 12 година после тих догађаја, британски новинар Томас де Вал, који је у то време интервјуисао г. Саргсјана, објавио је цео запис свог разговора са будућим председником Јерменије¹⁴, чији садржај најубедљивије оповргава фабрикације јерменске пропаганде. Размотримо, на пример, следеће речи г. Саргсјана, које не треба даље коментарисати:

„Да, истина је да је у Хоџалију било цивилних лица. Али заједно са цивилима били су и војници. А када граната лети у ваздуху она не разликује где је цивил, а где је војник – она нема очи. Ако цивилна лица нису успела да оду, чак и када су имала савршену прилику, значи да и она учествују у ратним дејствима“.

¹⁰ Види <http://www.hrw.org/news/1997/03/23/response-armenian-government-letter-town-khojalynagorno-karabakh>.

¹¹ Markar Malkonian, *My Brother's Road: An American's Fateful Journey to Armenia* (London and New York, 2005), стр. 214.

¹² Исто, стр. 213–214.

¹³ Thomas de Waal, *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War* (New York and London, 2004), стр. 172.

¹⁴ Види <http://carnegieendowment.org/2012/02/24/president-interview-andtragic-anniversary/9vpa>.

14. Г. Саргсјан би се највероватније уздржао од сличних неубедљивих аргумената када би знао општепризнате законе вођења војних операција, који пре свега прописују јасно разликовање цивила од учесника у ратним дејствима и забрањују произвољне нападе. Изложивши неоспорну тврдњу да граната која лети у ваздуху нема очи, садашњи председник Јерменије тешко може да оспори чињеницу да они који бирају мету и испаљују гранате имају очи.

15. Осим тога, г. Саргсјан је раскринкао мит о постојању коридора за цивилно становништво Хоцалија, који су наводно оставили они који су држали град под опсадом. Тако је, одговарајући на релевантно питање новинара, г. Саргсјан спремно одговорио да је „у суштини то било после Хоцалија“, будући да се у том тренутку „спроводило одређено етничко чишћење“, пошто је „то немогуће другачије урадити“. Као одговор на питање де Вала жали ли он због смрти хиљада људи, г. Саргсјан је прилично бесрамно одговорио: „Апсолутно не жалим ни због чега“, јер су „такви преврати неопходни, чак и ако хиљаде људи морају умрети“. Овакве речи из уста човека који је на највишој политичкој и војној функцији у Јерменији говоре саме за себе и побијају било који покушај да се порекне одговорност Јерменије за злочине почињене над азербејџанским цивилима током сукоба.

Квалификација злочина

16. На ситуацију у вези са територијама Азербејџана које су тренутно под окупацијом Јерменије, тј. облашћу Нагорно-Карабах и околним територијама, заузетим за време оружаног сукоба почетком 1990-их година, применљив је цео спектар начела међународног права. У ова правна начела спадају и она која се односе на употребу силе; начела међународног хуманитарног права; међународни прописи у области људских права и начела међународне одговорности.¹⁵

17. Постоји довољно основа да се закључи да Влада Републике Јерменије и њој подређене снаге за које она одговара по међународном праву носе одговорност за озбиљне повреде међународног хуманитарног права и људских права које се по међународном праву сврставају међу злочине. У кршења правила ратовања са јерменске стране спадају, између осталог, насумични напади, укључујући убијање цивила, узимање и задржавање талаца, као и злостављање и произвољна погубљења ратних заробљеника и талаца.¹⁶

18. У својим релевантним резолуцијама, усвојеним 1993. године као одговор на незакониту употребу силе против Азербејџана и окупацију његових територија,¹ Савет безбедности је посебно је указао на кршење међународног хуманитарног права, укључујући расељавање значајног броја цивила у Азербејџану, нападе на цивиле и бомбардовање насељених подручја. У својој пресуди од 22. априла 2010. године,⁹ Европски суд за људска права квалификовао је масакр над азербејџанским цивилним становништвом града Хоцали као „чинове посебне тежине који су једнаки ратним злочинима или злочинима против човечности“.

19. Током званичне истраге спроведене у Азербејџану, установљено је да су следећи елементи злочина геноцида, као што је дефинисано по међународном праву, присутни у нападима на цивиле у Хоцалију: *actus reus*, који се састоји у убијању и наношењу озбиљних телесних или душевних повреда; постојање заштићене групе која је на мети починилаца криминалних радњи; конкретне геноцидне намере да се потпуно или делимично уништи нека група која се разликује по расној, етничкој, националној или верској основи. Према резултатима истраживања, по питању злочина извршеног у Хоцалију, следећи елементи потврђују оптужбе за геноцид: јасан и убедљив доказ о намери да се потпуно или делимично уништи нека група; чињеница да је истребљење које се догодило у Хоцалију било довољно „значајно“ да утиче на дату групу у целини; и злочин је извршен у границама конкретне географске регије.

¹⁵ Види A/66/787-S/2012/289, прилог, параграфи 28-30.

¹⁶ Види Human Rights Watch/Helsinki, *Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh* (1994).

20. Треба истаћи да су и Јерменија и Азербејџан потписнице Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида¹⁷.

Одговорност по међународном праву

21. Према међународном праву, злочини почињени за време сукоба између Јерменије и Азербејџана повлаче за собом одговорност држава и индивидуалну кривичну одговорност.

22. Основне одредбе о међународној одговорности изложене су у члановима о одговорности државе које је усвојила Комисија за међународно право Уједињених нација 9. августа 2001. године¹⁸ и које су предложене државама од стране Генералне скупштине 12. децембра 2001. године.¹⁹ Према члану 1, „сваки акт државе противан међународном праву има за последицу међународну одговорност те државе“, док се чланом 2 предвиђа да „акт државе противан међународном праву постоји када се нека радња, које се састоји у чињењу или нечињењу: а) може приписати држави по међународном праву; и б) представља кршење међународних обавеза те државе“.

23. У члану 4 (1) чланова који се тичу одговорности државе разматра се питање приписивања радње држави. Дата одредба гласи:

„Радња неког државног органа ће се сматрати актом државе по међународном праву, независно од тога да ли тај орган обавља законодавну, извршну, судску или неку другу функцију, независно од положаја који тај орган заузима у организацији државе, и независно од тога да ли је у питању орган централне власти или неке територијалне јединице те државе“.

24. Овај принцип, као један од трајнијих у међународном праву²⁰, истакао је Међународни суд правде у случају *Ла Гранд*²¹, у коме је Суд прогласио да „до међународне одговорности државе долази након деловања компетентног органа и власти у тој држави, ма какви они били“ и поновио тај закључак у случају који се тичао примене Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида,²² у коме је Суд истакао да овај принцип:

„представља један од основних принципа који се односи на одговорност државе; он предвиђа да деловање сваког државног органа треба разматрати као акт те државе према међународном праву и оно, дакле, доводи до одговорности дате државе ако то деловање представља повреду обавезе те државе“.

25. У коментару 6 члана 4 чланова који се тичу одговорности државе подвлачи се широко тумачење тог принципа и посебно се истиче да позивање на државне органе у овој одредби:

„није ограничено на органе централне власти, високе функционере и лица која одговарају за спољне односе државе. Оно се простире и на органе власти било које врсте или класификације,

¹⁷ Јерменија је постала потписница Конвенције о геноциду 23. јуна 1993. године, а Азербејџан 16. августа 1996. године.

¹⁸ Види А/56/10, одељак IV. Види такође James Crawford, *The International Law Commission's Articles on State Responsibility. Introduction, Text and Commentaries* (Cambridge, 2002) и James Crawford, Alain Pellet, Simon Olleson (eds.), *The Law of International Responsibility* (Oxford, 2010).

¹⁹ Види резолуцију 56/83 Генералне скупштине. Види такође резолуције 59/35 и 62/61 Скупштине и документ А/62/62.

²⁰ Види, на пример, the *Moses case*, John B. Moore, *International Arbitration*, том III, стр. 3127, 3129 (1871).

²¹ Provisional Measures, I.C.J. Reports 1999, стр. 9 и 16.

²² I.C.J. Reports 2007, параграф 385. Суд је утврдио да дати принцип представља правило међународног обичајног права. Види такође *Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur*, I.C.J. Reports 1999, стр. 62 и 87.

независно од њихове функције и положаја у систему државе, укључујући и органе који делују на покрајинском или чак локалном нивоу“.²³

26. На сличан начин, члан 5 предвиђа да се понашање лица или ентитета који не представља државни орган у складу са чланом 4, али који је овлашћен правом те државе да реализује елементе државне власти, разматра као акт те државе по међународном праву, под условом да у датом случају ово лице или ентитет делује у том својству. На тај начин, деловање оружаних јединица државе, укључујући јединице овлашћене да извршавају сличне активности, повлаче за собом одговорност државе. Сходно томе, Јерменија сноси међународну одговорност за чињење (и нечињење) својих оружаних снага у току њихових операција у Азербејџану.

27. Основни елемент одговорности државе и један од најважнијих за дате циљеве представља правило садржано у члану 8:

„Радња лица или групе лица ће се сматрати актом државе по међународном праву ако то лице или група лица фактички поступа по упутствима државе, или је под њеним управљањем или контролом“.

28. Ова одредба, у суштини, тиче се две ситуације: као прво, када лица поступају непосредно према инструкцији државне власти, а као друго, када она делују „под управљањем или контролом“ државе. Последњи став има одлучујући значај. Он означава да држава не може да избегне одговорност за деловање сепаратистичких структура, када заправо сама држава контролише делатност таквих структура. Разлика између две ситуације које су наведене у члану 8 састоји се у степену контроле. У првом случају одговарајућа лица, у суштини, представљају део државног апарата када се ради о датом случају. У последњем случају су овлашћења државе дефинисана са мањом прецизношћу.

29. Међународни суд правде размотрио је то питање у случају *Никарагва*, у коме је у параграфу 115 било истакнуто да је за то да би држава сносила одговорност за такве поступке потребно доказати да је дата држава „остварила ефикасну контролу над војном или паравојном операцијом у току које су били извршени наводни прекршаји“.²⁴ Овај приступ потврђен је у случају *Конвенције о геноциду*.²⁵

30. Сходно томе, намеће се закључак да, узимајући у обзир иницијалну и континуирану агресију против Азербејџана и непрекидну окупацију територија те државе коју врши Јерменија, како непосредно, преко својих органа, заступника и званичника, тако и посредно, преко потчињеног сепаратистичког режима у окупираној области Даглиг-Гарабах над којом, према међународном праву, Република Јерменија има потребан степен ефикасне контроле, Република Јерменија сноси пуну међународну одговорност за наведене повреде међународног права.

31. Међународна одговорност Републике Јерменије, која проистиче из њених аката противних међународном праву, повлачи за собом правне последице које се састоје у обавези да се прекину слична деловања, понуде адекватна уверења и гаранције да се ти акти не понове и обезбеди потпуна накнада за нанету штету у облику реституције, компензације и сатисфакције, или појединачно или збирно.²⁶

32. Крајње је важно истаћи да злочин извршен у граду Хоџали треба посматрати као озбиљну повреду обавеза у складу са императивним нормама (*jus cogens*) општег међународног права. Обавезе у складу са таквим правом проистичу из основних норми понашања које забрањују оно понашање које се сматра недопустивим због претње коју оно представља за опстанак држава и народа који их

²³ Види Crawford, *The International Law Commission's Articles on State Responsibility*, стр. 95.

²⁴ I.C.J. Reports 1986, стр. 14 и 64-65

²⁵ I.C.J. Reports 2007, параграф 398 и остали који следе

²⁶ Види Crawford, *The International Law Commission's Articles on State Responsibility*, стр. 66-68, чланови 28, 30, 31 и 34-37.

насељавају и заштите најважнијих људских вредности.²⁷ Прихваћено је сматрати да се међу овим забранама императивним сматрају забране агресије, успостављања или насилног одржавања колонијалне власти, геноцида, ропства, расне дискриминације, злочина против човечности и мучења.²⁸ Нема никакве сумње да Јерменија сноси пуну међународну одговорност за кршење низа ових забрана, које се испољило посебно у кривичним делима извршеним над цивилним лицима и браниоцима града Хоџали.

33. озбиљне повреде обавеза у складу са безусловним нормама општег међународног права дају основ за додатне последице које се тичу не само државе која сноси одговорност, него и свих других држава. Како је наведено у коментарима Комитета за Међународно право уз чланове о одговорности држава, „свака држава због свог чланства у међународној заједници има правни интерес према заштити неких основних права и испуњавању неких суштинских обавеза“.²⁹ Значајну улогу у обезбеђивању признавања овог принципа одиграо је Међународни суд у случају *Барселона Трекшн*³⁰ у коме је суд указао на постојање посебне категорије обавеза – обавеза према међународној заједници у целини. Како је уследило из одлуке Суда „по самој својој природи прве [обавезе државе према међународној заједници у целини] тичу се свих држава. С обзиром на важност датих права, све државе могу да се сматрају онима које имају правни интерес за њихову заштиту; реч је о обавезама *erga omnes*“. У каснијим случајевима Међународни суд је потврдио тај концепт.³¹

34. Како све државе имају правни интерес, одређене последице озбиљних повреда обавеза с обзиром на императивне норме општег међународног права укључују, између осталог, обавезе држава да сарађују са циљем да законитим методама ставе тачку на такве повреде и да не признају законитом ситуацију насталу као резултат озбиљних повреда, као и да не пружају помоћ или подршку очувању такве ситуације.³²

35. Осим одговорности Републике Јерменије као државе за акте противне међународном праву по уобичајеним и споразумним нормама међународног кривичног права, одређена дела извршена у условима оружаног конфликта, укључујући и она у граду Хоџали, разматрају се као међународна кривична дела и одговорност за њих сносе појединачно они који су учествовали у наведеним делима, њихови саучесници и сарадници. Добро је познато да су и садашњи и бивши председници Јерменије – Серж Саргсјан и Роберт Кочаријан – заједно са многим другим високим политичким и војним званичницима те државе и вођама сепаратистичког режима који је Јерменија успоставила на окупираним територијама Азербејџана, лично учествовали у заузимању азербејџанских замаља и у масакрима над азербејџанским цивилима и војницима. Очигледно је да ће, узимајући у обзир распрострањеност и тежину злочина које су починили, неизбежна последица бити кривично гоњење тих лица.

36. По члану 147 Четврте женеvске конвенције коју су ратификовали Јерменија 7. јуна 1993. и Азербејџан 1. јуна 1993. године, низ дела извршених над лицима и имовином заштићеним датом конвенцијом, еквивалентан је „озбиљним повредама“. У члану 86 Допунског протокола I који је Јерменија ратификовала 7. јуна 1993. године предвиђено је да на страни Конвенције и протокола

²⁷ Види А/56/10, коментар 3 члана 40 чланова који се тичу одговорности држава.

²⁸ Исто, коментар 5 члана 26 и коментари 1-9 члана 40 чланова који се тичу одговорности држава.

²⁹ Исто, коментар 4 члана 1 чланова који се тичу одговорности држава.

³⁰ Case Concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, I.C.J. Reports 1970, параграф 33.

³¹ Види *East Timor*, I.C.J. Reports 1995, стр. 102, параграф 29; *Legality of the Treat or Use of Nuclear Weapons*, I.C.J. Reports 1996, стр. 258, параграф 83; и *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Preliminary Objections, I.C.J. Reports 1996, стр. 615–616, параграфи 31–32. Види такође А/56/10, коментар 4 члана 1 чланова који се тичу одговорности држава.

³² Види А/56/10 (додатак), коментари 1–14 члана 41 чланова који се тичу одговорности држава. Види такође резолуцију 62/243 Генералне скупштине, тачка 5.

лежи посебна обавеза да се „сузбију озбиљне повреде“. Како следи из члана 88 Протокола, стране „пружају једна другој максималну подршку у вези са кривичним поступком који се покреће у случају озбиљних кршења Конвенције и овог Протокола“.

37. Осим тога, озбиљна кршења међународних прописа у области људских права и хуманитарног права спадају у делокруг принципа универзалне надлежности међународног кривичног права које даје овлашћење држави да успостави своју надлежност у случају таквих злочина и, сходно томе, обезбеђује неизбежност кажњавања кривца независно од места где је злочин почињен и националности злочинца или жртве.

Закључак

38. Одговори на масовне зверске злочине извршене за време Другог светског рата служили су као основа за стварање Уједињених нација, за прокламовање основних вредности као што су мир и поштовање људских права и формирање мултинационалних правних институција. Међународна заједница, делујући углавном преко Уједињених нација прогласила је и утврдила у међународним документима преглед основних вредности, као што су мир и поштовање људских права. Њихов консензус нашао је одраз у усвајању Универзалне декларације о људским правима 1948. године, у складу са којом „признавање урођеног достојанства које имају сви чланови људске породице и једнаких и неотуђивих права представља основ слободе, правде и мира у свету“. Осим тога, били су предузети важни кораци за заштиту и потврђивање права, као и спречавање злочина међународних димензија и размера и казне за њих.

39. Без обзира на то, напори за обезбеђивање мира, правде и просперитета у свету нису увек били доследни и успешни. Као последица, цивилно становништво као и раније пати од неадекватне заштите и дискриминације у ситуацијама оружаног сукоба. Нажалост, нису све озбиљне пореде међународног хуманитарног права и људских права завредиле дужну пажњу и реакције на међународном и регионалном нивоу.

40. Без обзира на то, Република Азербејџан је убеђена да ће доследне мере које се примењују на националном нивоу, као и постојећи међународни правни систем допринети да се правди предају они који су одговорни за озбиљне злочине извршене над цивилним становништвом Азербејџана у току конфликта. Данас се не може оспорити да ни званични ни политички статус никоме не обезбеђује имунитет када се ради о најтежим међународним злочинима, као што су ратни злочини, злочини против човечности, геноцид и етничко чишћење.

41. Заиста, укупна оцена узрока и последица рата који је започела Република Јерменија против Републике Азербејџан и сви постојећи докази трагичних догађаја у Хоцалију, потпуно јасно доказују да злочини извршени у овом азербејџанском граду нису били изолована или спорадична појава, већ су били део распрострањене и систематске нељудске политике и праксе зверстава коју спроводи Јерменија, у чијој основи леже мрске идеје расне надмоћи, етничког разграничавања и мржње. Намерни покољ цивилних лица у Хоцалију био је усмерен на њихово масовно истребљење само зато што су били Азербејџанци.

42. Очигледно је да некажњеност коју као и раније уживају кривци за ове злочине, наставља да спречава достизање дуго очекиваног мира и помирења између Јерменије и Азербејџана. С тим у вези, неопходни услови истинског регулисања конфликта су: утврђивање истине у погледу озбиљних повреда међународног хуманитарног права и људских права које су се дешавале у току конфликта, обезбеђивање адекватне и ефикасне компензације жртвама, као и предузимање неопходних институционалних мера да би се спречило понављање сличних прекршаја. Стога је окончање некажњености важно не само ради утврђивања одговорности сукобљених страна и појединачних починилаца, што само по себи представља безусловни императив, већ и ради обезбеђивања одрживог мира, утврђивања истине, примирја, поштовања права и интереса жртава и добробити друштва у целини.